

ESSAY

Eenvoudig was het niet. Er gingen heel wat brieven en telegrammen naar Spanje met als adressant Hans Vlek, poste restante Pujerra, Malaga, Spanje. Af en toe kwam er antwoord. Hij zou komen. Maar de berichten waren verward en tegenstrijdig. De dag naderde. De spanning steeg. Het werd 19 juni en vanaf het vliegveld van Malaga kwamen er vier telefoontjes: 'We hebben hier een verwarde man die zegt dat hij dichter is en dat u hem verwacht.'

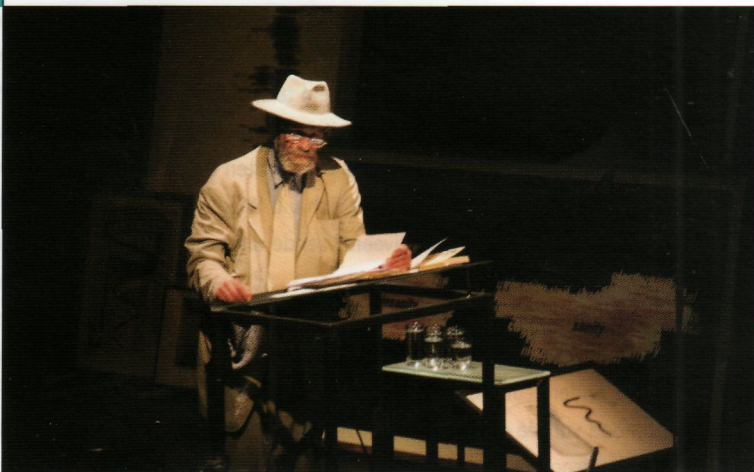
Verlag uit het donker

Het laatste optreden van Hans Vlek

JASPER MIKKERS

Enkele uren later stapte Hans R. Vlek eindelijk weer Nederlandse bodem. Op weg van vliegveld Zestienhoven naar Rotterdam praatte de dichter honderduit. In zijn stem klonk de toon van zijn poëzie, resoneerden woorden en regels uit gedichten die hij ooit schreef. Hij sprak met een haastig, bijna dwingend stemgeluid, als een profeet die de wereld ziet afglijden naar een ramp en wetend dat onheilsberichten niet welkom zijn, zijn visioenen verpakt in versluiserd taalgebruik. In poëzie. Achter in de auto die hem naar zijn hotel bracht, bukte hij zich over een stapel papier en plukte er vellen uit. Overhandigde ze aan de man die hem op het vliegveld had opgevangen. Het waren de gedichten die hij 's avonds in de Schouwburg zou voorlezen. Ze gingen terug in de stapel. 'O ja, één ding,' zei de dichter. 'Ik wens dat u mij verre houdt van mensen die gekleed gaan in een spijkerbroek. Ik wens niet met een spijkerbroek geconfronteerd te worden. Heeft u dat begrepen?' De man naast hem, directeur van Poetry International, knikte. 'Dat beloof ik u.'

Een paar minuten voor acht betrad de dichter de Kleine Zaal van de Rotterdamse Schouwburg. Hij droeg een lange regenjas waaronder hij gekleed ging in een lichtbruin linnen jasje en

Hans Vlek. Foto: Kamiel Verschuren.

broek. Een canvas of bruinleren hoed wierp schaduwen over zijn snor, baard en ascetische neus en lippen. Hij was in gezelschap van Simon Vinkenoog en diens vrouw. De plafondverlichting ging uit. Op de tweede rij fluisterde iemand: 'In de Grote Zaal zit niemand.' Ook in de Grote Zaal van de schouwburg was een programma, met grote namen uit het buitenland. Maar alle bezoekers leken voor Hans Vlek gekomen en zaten hier, in de Kleine Zaal.

In de lichtbundels van schijnwerpers stonden een kathedraal en tafel met stoel opgesteld. Op de tafel twee microfoons en een kan water met glazen. Jan Kuijper, vele jaren poëziedirecteur bij Querido, de uitgever van het werk van Vlek, trad naar voren. Hij zette uiteen dat het programma gewijd was aan de poëzie van Hans Vlek, 'de Shakespeare van de Nederlandse poëzie. Hij schrijft regels die heel gewoon lijken, van een zachte zoetvloeiendheid, excuseer me deze enigszins zoete omschrijving, regels die in het geheugen blijven hangen zoals bij Shakespeare'. Kuijper werd bij het uitspreken van zijn tekst, zonder onderbreking gehinderd door een gestaag oerende dichter die, in de verwachting dat hij zelf snel aan het woord zou komen, er niet toe te bewegen was te gaan zitten. 'Het spijt me dat ik af en

toe iets aan de woorden van de dichter moet toevoegen,' zei de uitgever. Er klonk gelach. 'Ik was redacteur en begeleidde hem bij de uitgave van zijn laatste vijf bundels. Ik kan zeggen dat ik het een grote eer vond om met hem te werken.'

Hans Vlek liet zich eindelijk overhalen te gaan zitten, om vanaf zijn stoel halffluid en bezwerend in te praten op de vrouw van Vinkenoog. Die keek strak voor zich uit. 'Mijn woorden worden wel tot op het bot gerelativeerd,' zei de uitgever. Er klonk opnieuw gelach.

Jan Kuijper verdween uit het licht. Op een doek werd een afbeelding geprojecteerd en een stem sprak een Engelse tekst uit, ondersteund door een onafgebroken woordenstroom uit de mond van de dichter die door zijn papieren bladerde, nu eens de persoon links dan weer rechts van hem aansprak en zo zijn virtuoze monoloog, in Granada in Spanje begonnen, vele jaren geleden, voortzettend.

De schijnwerpers gloeiden weer aan. Hans Vlek stond op en onverstaaanbare zinnen mompelend waarin diep in de Nederlandse woordenschat sluimerende woorden tot bewustzijn werden gewekt, keerde hij zich naar de kathedraal, klaar om aan te treden. Jan Kuijper noemde de naam van de kunstenaar wiens werk op de speelvloer en tafels op de achtergrond was tentoongesteld en van wie de ten gehore gebrachte tekst afkomstig was. 'En dan geef ik nu het woord aan de dichter Paul Bogaert die iets over het werk van Hans Vlek zal vertellen.'

'Ik had nooit iets van Hans Vlek gelezen toen ik het verzoek kreeg hier iets over zijn werk te vertellen,' begon Paul Bogaert. Hans Vlek zakte terug op zijn stoel. Aan de hand van de analyse van één gedicht lichtte Bogaert zijn visie op het dichterschap van Vlek toe.

'En dan zal nu Rogi Wieg enkele gedichten van Hans Vlek voorlezen.'

Dichter en gewezen psychiatrisch patiënt Rogi Wieg nam plaats achter de kathedraal. Hij bewoog een klein bruin boekje, de dichtbundel *Voor de bakker, en andere gedichten*, in de richting van de schrijver ervan. 'Wil je deze bundel niet ruilen voor de bundel die je daar bij je hebt? Jij hebt die bundel wel ingepalmd, maar... Wat zeg je? Of zal ik dan maar uit deze bundel voorlezen. Dat is ook goed hoor. Wat zeg je? Zal ik dan hier uit voorlezen? Ja, ik lees hieruit voor.' Hij las drie gedichten. Na afloop richtte hij zich opnieuw tot Hans Vlek. 'Zullen we dan nu de bundels ruilen?' De aangesprokene antwoordde iets onverstaaanbaars met zijn nasaal klinkende stem en deed enkele stappen. Rogi Wieg gaf hem zijn boekje. De dichter nam het in ontvangst en draaide zich om, zonder de ruil van zijn kant gestand te doen. Strak klemde hij beide boekjes onder zijn sta-

pel vellen tegen zich aan. De zaal lachte. Hans Vlek ging zitten en koesterde zijn zojuist binnengehaalde buit, een exemplaar van zijn in 1972 verschenen dichtbundel.

Simon Vinkenoog nam achter de kathedraal plaats. 'Ik ken Hans al lang, heb hem al die jaren gevolgd.' 'Waarom laten ze hem niet zelf voorlezen,' fluisterde iemand op rij twee. 'De mensen komen toch voor hem. Ik wil hém horen.' 'Je hoort hem al de hele tijd.' 'Nee, horen voorlezen. Hij is toch niet voor niks hier naartoe gehaald.' De voordracht van Vinkenoog eindigde in schallende uitroepen waarbij een sproeiregen van speekseldruppels over de kathedraal heen spatte. 'En dan geef ik nu het woord aan filmer en documentairemaker John Albert Jansen die zes jaar geleden een documentaire over Hans Vlek maakte waarvoor hij hem in Spanje opzocht.' De dichter zakte mompelend terug op zijn stoel. De documentairemaker nam het woord en citeerde daarbij uit een brief die hij van de dichter ontving als reactie op een verzoek tot medewerking aan een documentaire. Toen Vlek en hij tot overeenstemming waren gekomen en de leden van de filmploeg zich in Spanje bij de dichter aandienende, wees die hen de deur. Pas na het wisselen van diverse brieven en berichten via de intercom was de dichter genegen hen te ontvangen en konden de opnamen plaatsvinden. Het relaas van John Albert Jansen eindigde met de beschrijving hoe de dichter hen bij de opnamen in de stad, in Granada, zijn woonplaats, pardoes verliet door zich om te draaien en te verdwijnen. Een projector flitste aan en op een scherm droeg een jonge zelfbewuste man, een jongen nog bijna, gedichten voor, in kostuum met stropdas, boven een klein bureau uit de jaren vijftig. Hij sprak met een onopvallende charme, had een helder, prettige stem. Het filmfragment werd gevolgd door beelden van een oudere man met alpinopet, zware stem, omringd door schilderspullen die iets over zijn werk en leven vertelde. Op een zolderetage. Fragmenten uit *De goddelijke gekte*.

'En dan nodig ik nu de dichter om wie ...' Hans Vlek stapte energiek naar voren, tot in het licht, 'om wie het vanavond gaat, hier aan tafel plaats te nemen.' Uitgever Jan Kuijper nam plaats op een van de twee stoelen achter de tafel. Met een gebaar nodigde hij de dichter uit hem te vergezellen. Hans Vlek die zich van zijn regenjas had ontdaan, stond op, liep om hem heen en deponeerde een stapel vellen op de kathedraal. Daarna pakte hij de microfoon beet en begon ermee te worstelen. Er deugde in zijn ogen duidelijk iets niet aan de microfoon en de worsteling na de vorm aan van een gevecht met een slang. Hulp schoot toe, maar die wees hij af. Hij draaide de microfoon weg, van zich af. Weg met dat ding. Ver van zich af. Haalde adem. Jan Kuijper nam een kortgesteelde microfoon van de tafel en reikte hem die aan. Vlek duwde die van zich af.

Hij begon heftig mompelend over de speelvloer te ijsberen, turend op het bovenste van enkele vellen papier. Vanaf zijn hoed viel een scherpe schaduw over zijn gezicht. 'Harder! Je hebt een stem om te lezen, je kunt je verstaanbaar maken,' riep Simon Vinkenoog luid. 'Lees ons iets voor!'

Een breekbare magere gestalte liep heen en weer over het podium. Van schaduw naar licht naar schaduw. Naar licht. Mompeleend. Pratend tegen de vellen, zijn voeten, zijn handen, Franco verscheen op het bordes, 'nee, jij niet nu, sodemieter op, ga liggen, terug je graf in jij, ik wil lezen, ga weg, nee, geen gedans, weg met die castagnetten, ik wil lezen, lezen, en ook jullie, ik heb je geschrapt, jullie hebben het niet gehaald, verbannen zijn jullie tot in de diepste diepte van de typemachine, ga weg, blijf weg, val me niet lastig...' Boven zijn schouders zweefden schimmen mee, figuren die zich uit schilderijen van Goya hadden losgemaakt en met hem in het vliegtuig waren meegereisd en hem bijna in het zwart van hun ogen opzogen. Niet vast te stellen viel of hij wist waar hij was, waarom hij daar was, waarom er mensen waren, waarom hij papieren vasthield. Iemand van de organisatie verliet huilend de zaal.

'Zijn zoon zou vanavond komen,' fluisterde iemand op de tweede rij. 'Die heeft zijn vader nog nooit gezien, heb ik gehoord.' 'Ik hoop voor hem dat hij niet gekomen is.'

'In de auto ging alles goed. Je kon met hem praten. We kozen samen de gedichten uit die hij zou lezen. Het was coherent, wat hij deed en uitzocht. Ik had er alle vertrouwen in.'

'Waar woont hij?'

'Zwerft rond in de provincie Malaga.'

'Waar leeft hij van?'

'Hij schildert. Het heeft geen kwaliteit wat hij maakt, maar hij schijnt toch af en toe een schilderij te verkopen.'

'Hij ziet er niet goed uit. Het gaat niet goed met hem.'

'Hij heeft van de postbode postzegels moeten lenen om mijn brieven te kunnen beantwoorden.'

De dichter staakte zijn zwerftocht over het podium, liep terug naar de kathedr, deponeerde zijn stapel paperassen en begon erin te graven.

Simon Vinkenoog liep de vloer op en half dansend tussen de tafels met kunstwerken door gaf hij een parodie weg op het ijsberen van Hans Vlek. Achter de kathedr boog de dichter hoeken van vellen om, las mompelend, zocht verder, dieper in de stapel. Dichter en ex-psychochirurg patiënt Rogie Wieg sloop vanaf de eerste rij naderbij en trok met een snelle handbeweging een boekje onder de stapel uit. De zaal lachte. Simon

Vinkenoog trad op de kathedr toe en begon onder de vellen te snuffelen. Licht van schijnwerpers gloeide door zijn lange dunne grijsblonde haar. Vinkenoog liep terug naar zijn stoel op de eerste rij. Toen hij zat, schreeuwde hij opeens: 'Lees verdomme gedichten voor. De mensen hebben een kaartje gekocht, ze zijn van overal gekomen om je te horen lezen.'

De dichter zocht mompelend verder.

De uitgever zag het aan, vanaf zijn stoel aan de tafel.

De uitgever stond op en zei: 'Dit was het dan. Ik dank ieder die hier aanwezig was, en vooral de dichter.'

Terwijl de zaal langzaam leegstroomde, werd de dichter snel door de foyer naar buiten geloodst, waarbij zijn blik werd afgeschermd van al de spijkerbroeken die er rondliepen. En naar zijn hotel gebracht.

En terwijl in de schouwburgcinema de documentaire werd vertoond, met de titel *De goddelijke gekte*, werd de dichter door de directeur van Poetry International in bed gelegd. Na lang zoeken vond de directeur de stekker van de tv, verweggerkt in een kast, zodat hij die uit het stopcontact kon trekken en de drie rode letlampjes op de tv kon doven: drie ogen van een spook dat de dichter aankeek.

'Slaap maar lekker, Hans. Je moet vroeg op. Ik heb de wekker op vijf uur gezet.'

Op de ochtend van de vijfde dag van het 38e Poetry International Festival verhief zich om acht uur 's ochtend een vliegtuig in de lucht, vanaf Vliegveld Zestienhoven, en zette koers richting het zuiden, richting Spanje. In een van de stoelen zat een dichter met een stapel vellen op zijn knieën. Terwijl hij dan weer gebukt zat over de vellen en bladerde, zich dan weer oprichtte, gaf hij de stewardess die zich vanaf het middenpad naar hem overboog, een *exposé* waar ze niks van begreep. Voor en achter hem zaten meisjes in naveltruien. Verlangen, maar niet naar poëzie, en een droom van zon en bloot en diep voelen woelden in hun ogen.

En op kamers diep onder het vliegtuig, in een ontwakende wereld, in kleine boeken op verre planken, dansten woorden op meesterlijke libretto's, teksten die de dichter lang geleden had geschreven. En soms was hij dat niet vergeten.

Info

Voor informatie over het programma van Poetry International 2008 tel. 010-282 27 71 www.poetry.nl, www.poetryinternational.org

